

2015:203

ANTIKNVARISK MEDVERKAN

VIBY KYRKA

OMLÄGGNING AV SPÅNTAK

VIBY KYRKA
VIBY SOCKEN
MJÖLBY KOMMUN
ÖSTERGÖTLANDS LÄN

ANITA LÖFGREN EK

Bakgrund

Basfakta om objektet

Beskrivning och historik

Viby kyrka byggdes i kalksten troligen under andra delen av 1100-talet. Det höga tornet bevarades när kyrkan byggdes om 1776-77. Tornet kröns av en smäcker spira med mönsterlagd spån och flankeras av två låga tillbyggnader, som idag används som personalrum och kök respektive sakristia. Kyrkan har ett brett långhus med rakslutet kor. Korets nord- och sydvägg är vinklade och ger ett konkavt intryck. Delar av den medeltida kyrkans murverk ingår även i långhusets nordvästra del. Fönsteröppningarna är rundbågiga med gjutjärnsfönster med diagonalt spröjsverk. Huvudingången är genom tornet i väster. Det finns även en portal på södra sidan i övergången mellan långhus och kor. Det brutna, valmade taket är spåntäckt och bidrar till att ge kyrkans exteriör en i huvudsak tidig gustaviansk karaktär.

T v: Viby kyrka från nordväst. T h: på tornets sidobyggnader lades sågat furuspån 2011. Foto Östergötlands museum 2011.

Tidigare kända renoveringsarbeten

Det finns inga kända uppgifter om någon annan typ av taktäckning än spån. Taket reparerades ett antal gånger under 1800-talet. Omkring 1960 lades torntakets spån om med samma mönstring som tidigare och alla tak tjärades. Eventuellt lades nytt spån på flera takpartier. Under senare tid har taken tjärats 1992, 1996 och 2002. År 2011 lades sågat furuspån på tillbyggnadernas tak, dessutom byttes vindskivor och täckbrädor delvis ut. Det fördes aldrig någon diskussion om att i stället använda spjälkad spån. Enstaka spånlagningar gjordes på långhusets och korets tak. Samtliga tak, utom tornspiran, tjärades.

Kulturhistorisk bedömning

Viby kyrka utgör tillsammans med kyrkogården och den omkringliggande stora kyrkbyn med ett tydligt äldre vägnät ett mycket välbevarat sockencentrum.

Tornet med det medeltida murverket och de nordvästra delarna av långhuset utgör en viktig källa till kunskap om medeltida byggnadsteknik. Detta gäller även klockvåningen med sina hörnvalv och målningen på den tidigare tornfasaden, nu in mot kyrkvinden, som är ovanliga spår i kyrkobyggnaden och mycket väsentliga för kunskapen om äldre kyrkor. Det valmade, brutna taket är tidstypiskt för de tidiga

gustavianska kyrkorna. Spåntäckningen på kyrktaket och de mönsterlagda spånen på tornspiran har ett mycket stort materialhistoriskt värde.

Kyrkan är skyddad enligt Kulturmiljölagen 4 kap.

Basfakta om projektet

Fastighetsägare/beställare

Folkungabygdens pastorat, Axel Träffs gata 6, 595 41 Mjölby.

Bidrag

Kyrkoantikvarisk ersättning.

Tillstånd från länsstyrelsen

Tillstånd enligt Kulturmiljölagen i beslut daterat 2014-08-29, dnr 433-8350-14.

Tidsperiod

Oktober 2014- januari 2015. Tjärning besiktigad i augusti 2015.

Problembild / skadebild

Så pass mycket av befintligt takspån var dåligt att en omtäckning ansågs motiverad.

Målsättning med projektet

Omläggning med takspån av god kvalitet och genom tjärning underhålla ny och äldre spånläggning.

Arbetsbeskrivning

Kortfattad byggbeskrivning upprättad av Brohede Byggkonsult AB, Mjölby.

Resultat

Genomförda arbeten

Långhusets båda takfall och korets tak har täckts med spjälkade furuspån. I takfallets brytning ligger ett par lager med något konvexa spån, för att undvika framtida brott på helt flata spån. Skadade delar av taktrönan har ersatts med nytt furuvirke. Skadade takfotsbrädor har bytts liksom en profilerad del av takfoten på norra sidans västfasad. Nya åskledarfästen har monterats.

Spjälkade furuspån med avfasad framkant. En av de nedre spånraderna har uddformade spån.

Sommaren 2015 tjärades de nylagda taken, taken på tornets sidobyggnader, tornspiran och taket på det fristående gravkapellet med ren furutjära från Auson. Tjäran har lagts på med spruta och därefter penselstrukits.

Uppföljning

Eventuella avvikelser från länsstyrelsens beslut

Utbyta takfotsbrädor skulle enligt ansökan målas med oljefärg. Det visade sig att takfotsbrädorna var tjärade, varför även nya brädor tjärades. Vindskivor och nockbrädor har inte behövt bytas ut.

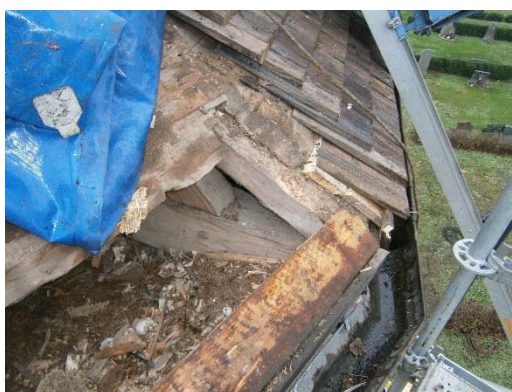
Trasig takfotsbräda som ligger i hängrännan på takets norra sida. Nytt spån är lagt.

Möte mellan nylagt spån och äldre spån.

Läggning av takspån på norra sidan. Foto Hälsinge Takspån.

T v: Yta rensad från gamla spån. T h: Parti av kortaket, där panel ska ersättas. Foto Hälsinge Takspån.

Utbytt del av takfoten. Foto Hälsinge Takspån. Utbytt del av taktron.

Byggnadshistoriska iakttagelser eller erfarenheter gjorda under arbetet

Befintliga takspån var sågade furuspån med rak framkant. Nytt spån är, liksom beslutat, spjälkat furuspån men med fasad framkant. Entreprenören gjorde under tecknad uppmärksam på detta på ett tidigt stadium. Spånleveransen fanns dock redan på plats, arkivstudier om Viby kyrka, genomgång av litteratur om spånläggning och kontakt med länsstyrelsen gav inga uppgifter som motiverade ett antikvariskt ställningstagande mot fasad framkant.

Arbete pågår på södra sidan.

Godkännande/slutbesiktning

Taktäckningen har genomförts i enlighet med Länsstyrelsens tillstånd och Östergötlands museum kan godkänna utfört arbete ur kulturhistorisk synpunkt.

En trasig del av den profilerade takfoten ersattes av en nytillverkad del.

Medverkande i projektet

Entreprenörer

Arbetet har utförts av Hälsinge Takspån AB, Bofara Kilafors.

Antikvarisk medverkan

Östergötlands museum genom antikvarie Anita Löfgren Ek.

Tjärning av tornet. Foto Hälsinge Takspån.

Gravkapellet tjärades. Foto Hälsingen Takspån.

Nytjärade takfall på kyrkans norra sida.

Övrigt

Antikvariska kontroller / besiktningar

2014-10-29, 2015-01-09, 2015-01-15, 2015-01-28 och 2015-08-27.

Fotodokumentation

Digital fotodokumentation förvaras på Östergötlands museum. Foto där inget annat anges: Anita Löfgren Ek, Östergötlands museum. 2014 och 2015.

Källor

Östergötlands länsmuseum. Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings stift 2005. Viby kyrka.

Östergötlands museum. INTYG – omtjärning av kyrktaket på Viby kyrka, Viby socken, Mjölby kommun. 2011-11-23 dnr 488/11.

Övrigt

Bilaga: Sammanställning av takarbeten vid Viby kyrka. Hälsinge Takspån AB.

Sammanställning av tjärningsarbeten vid Viby kyrka. Hälsinge Takspån AB.

Sammanställning av takarbeten vid Viby kyrka.

Vi som utförde arbetet var: Magnus Fernlund Jimmie Jonsson
Jens Fröderberg Nermin Fernqvist
Petter Klaesson Jonas Hugg
Rickard Jönsson

Arbetet vid **Viby kyrka** påbörjades 2014-10-20 och var klart för slutbesiktning 2015-01-26.

Takspån: Spånen är spjälkade furuspån.
Spånen tillverkades under vinterhalvåret 2013/2014.

Spåndim:
Längd: 450 mm
Bredd: Fallande 70-130mm
Tjocklek: 25/5 mm
Framkant: Fasad 60° A-spån

Spik: Rostfri syrafast SS2343 3"

Anmärkningar: I andra spånvarvet ligger rundade, fasade spån C-60.

HÄLSINGE TAKSPÅN

TRYGGHET & TRADITION

ÄTA (ändringar tillkommande arbete): Byte underpanel 48,5 kvm, 2 M takfotsbräda, 43 st nya åskledarfästen och byte av vindskiva.

Bilder tagna under spånbytet skickas via mail.

Vi tackar Folkungabygdens pastorat och alla inblandade för ett gott samarbete.

Kilafors 2015-01-26
HÄLSINGE TAKSPÅN AB

Björn Claesson

Hälsinge Takspån AB, Bofara
POSTADRESS: Box 49, 823 31 Kilafors • BESÖKSADRESS: Bofara, Kilafors
TELEFON: 0278-65 00 14
E-POST: info@takspan.se • www.takspan.se

Sammanställning av tjärningsarbeten vid Viby Kyrka.

Vi som utförde arbetet var: Nermin Fernqvist
Petter Klaesson
Jesper Ljung

Arbetet utfördes under V25-26 2015.

Trätjära: Levererad av Auson.
Ren furutjära.

Anmärkningar:

ÄTA (ändringar tillkommande arbete): Inga

Bilder skickas i separat mail.

Vi tackar Folkungabygdens Pastorat och alla inblandade för ett gott samarbete.

Kilafors 2015-07-07
HÄLSINGE TAKSPÅN AB

Björn Klaesson

Tekniska uppgifter

Lokal	Viby kyrka
Socken/stad	Viby socken
Kommun	Mjölby
Län och landskap	Östergötland
Ekonomiska kartans blad	085 44 (8F 4e Sjögestad)
Typ av uppdrag	Antikvarisk medverkan
Öm dnr	329/14
Öm projektnr	510816
Lst dnr	433-8350-14
Uppdragsgivare	Folkungabygdens pastorat
Bidrag	Kyrkoantikvarisk ersättning
Byggnadsantikvarie	Anita Löfgren Ek
Foto	Östergötlands museum och Hälsinge Takspån AB
Fältarbetstid	oktober 2014-augusti 2015

Ev dokumentationsmaterial förvaras på Östergötlands museum.

2015:201